

۲- ارزش سخنجیزی

ای نوح! همانا تاوود پیامبر (که درود عفا بر او باد) در چنین ساعتی از شب برمی خاست، و می گفت: «این ساعت است که دعای هر بنده‌ای به اجابت می‌رسد، جز باجگیران، جوسان، شگردان و نیروهای دشمن حکومت متنگر، و نوزده ظبور و طبل».

• حکمت ۱۰۵

احترام گذاشتن به مرزها و حدود احکام الهی

و درود خدا بر او، فرمود: همانا خدا واجباتی را بر شما لازم شمرده، آنها را تپاه نکنید، و حدودی برای شما معین فرموده، اما از آنها تجاوز نکنید، و از چیزهایی نهی فرمود، حرمت آنها را نگاه دارید، و نسبت به چیزهایی سکوت فرمود نه از روی فراموشی، پس خود را تریاره آنها به رنج و رحمت دچار نسازید.

• حکمت ۱۰۶

ره آورد شوم بین گریزی

و درود خدا بر او، فرمود: مردم برای اصلاح دنیا چیزی از دین را ترک نمی‌گویند، جز آن که خدا آنان را به چیزی زیانبارتر دچار خواهد ساخت.

• حکمت ۱۰۷

علل سقوط عالمان بی عمل

و درود خدا بر او، فرمود: چه بسا دانشمندی که جهش او را از پای در آورد و دانش او همراهش باشند اما سودی به حال او نداشته باشد.

• حکمت ۱۰۸

شگفتی‌های روح آدمی

و درود خدا بر او، فرمود: به رگ‌های درونی انسان پاره گوشه آویخته که شگرف‌ترین اعضای درونی اوست، و آن قلب است، که چیزهایی از حکمت و چیزهایی متفاوت با آن، در او وجود دارد. پس اگر در دل امیدی پدید آید، طمع آن را خوار گرداند، و اگر طمع بر آن هجوم آورد حرص آن را تپاه سازد، و اگر نومیدی بر آن چیره شود، تأسف خوردن آن را از پای درآورد، اگر خشمناک شود کینه توری آن فروتنی یابد و آرام نگیرد، اگر به خشنودی دست یابد، خوشتن تری را از یاد برد، و اگر ترس آن را فرا گیرد پرهیز کردن آن را مشغول سازد.

و اگر به گشایشی برسد، دچار غفلت زدگی شود، و اگر مالی به دست آورد، بی‌نیازی آن را به سرکشی کشاند، و اگر مصیبت ناگواری به آن رسد، بی‌صبری رسوایش کند، و اگر به تهنیتی مبتلا گردد، بالاها او را مشغول سازد، و اگر گرسنگی بی‌تابش کند، ناتوانی آن را از پای درآورد، و اگر زبانی سیر شود، سیری آن را زیان رساند، پس هر گونه گندروی برای آن زیانبار، و هر گونه گندروی برای آن فساد آفرین است.

• حکمت ۱۰۹

ارزش ولای اهل بیت پیامبر علیهم‌السلام

و درود خدا بر او، فرمود: ما تکیه‌گاه میانه‌ایم، عقب ماندگان به ما می‌رسند، و پیش تاختگان به ما باز می‌گردند.

• حکمت ۱۱۰

شرایط تحقق اوامر الهی

و درود خدا بر او، فرمود: فرمان خدا را برپا ندارد، جز آن کس که در اجزای حق مدارا نکند.

● حکمت ۹۹

تفسیر انا لله و انا الیه راجعون

(عربی: تفسیر نهج البلاغه)

و درود خدا بر او، فرمود: (شاید که شخصی گفت: انا لله و انا الیه راجعون) این سخن ما که می‌گوییم، همه از آن عبادیم، اقرار است به بندگی، و اینکه می‌گوییم بازگشت ما سوی تو است، اعترافی است به نابودی خویش.

● حکمت ۱۰۰

روشن مناجات کردن

(عربی: مناجات)

و درود خدا بر او، فرمود: (آنگاه که گروهی او را ستایش کردند فرمود):

باز خدایا تو مرا از خودم بهتر می‌شناسی، و من خود را بیشتر از آنان می‌شناسم؛ خدایا مرا از آنچه ایشان می‌پندارند، نیکوتر قرار ده، و آنچه را که نمی‌دانند بیاموز.

● حکمت ۱۰۱

روشن بر طرف کردن نیازهای مردم

(عربی: نیازهای مردم)

و درود خدا بر او، فرمود: بر آوردن نیازهای مردم یا پلایار نیست مگر به سه چیز، کوچک شمردن آن تا خود بزرگ نماید، پنهان داشتن آن تا خود آشکار شود، و شتاب در بر آوردن آن، تا گوازا باشد.

● حکمت ۱۰۲

ایمنه و مسخ ارزش‌ها

(عربی: ایمنه و مسخ ارزش‌ها)

و درود خدا بر او، فرمود: روزگاری بر مردم خواهد آمد که محترم شمارت جز سخن چین‌ها، و خوششان نیاید جز از بدکار هرزه، و ناتوان نگردد جز عادل.

در آن روزگار کمک به نیازمندان خسارت، و پیوند با خویشاوندان منت‌گذاری، و عیادت، نوعی بجزئی، طلبی بر مردم است، در آن زمان حکومت با مشورت زنان، و فرماندهی خردسالان، و تدبیر خواجهگان اداره می‌گردد.

● حکمت ۱۰۳

روشن برخوردار با دنیا

(عربی: دنیا)

و درود خدا بر او، فرمود: (پیراهن وصله داری بر اندام تمام بود شخصی پرسید چرا پیراهن وصله‌دار می‌پوشی؟)

دل با آن فروتن، و نفس رام می‌شود، و مؤمنان از آن سو مشق می‌گیرند.

دنیای (حرام) و آخرت، دو دشمن متفاوت، و دو راه جدای از یکدیگرند، پس کسی که دنیا پرست باشد و به آن عشق ورزد، به آخرت کینه ورزد و با آن دشمنی خواهد کرد.

و آن دو همانند شرق و غرب از هم دورند، و روند به سوی آن دو، هرگاه به یکی نزدیک شود از دیگری دور می‌گردد، و آن دو همواره به یکدیگر زبان رسانند.

● حکمت ۱۰۴

۱- و صفت زاهدان

(عربی: صفت زاهدان)

و درود خدا بر او، فرمود: (ای نوف بکنی^۱) نقل شده که در یکی از شبها، امام علی علیه السلام را دیدم برای عیادت از بستر برخاسته، نگاهم به ستارگان افکند، و به من فرمود: خواهی یا بیدار؟ گفتم بیدارم، فرمود:

ای نوف! خوشا به حال آنان که از دنیای حرام چشم پوشیدند، و دل به آخرت بستند؛ آنان مردعی هستند که زمین را تحت، خاک را بستو، آب را عطر،^۲ و قرآن را پوشش زیرین،^۳ و دعا را لباس روشن خود قرار دادند، و باروش عیسای مسیح با دنیا برخورد کردند.

حکمتها

۱. نوف: بستر خفاله، اهل عقده‌ان از باران امیرالمؤمنین علیه السلام بود و بنگاه خفاله از بس بود.
 ۲. آب را عطر قرار دادن، تعبیری است که در سخنان حضرت عیسی علیه السلام نیز آمده است؛ که فرمود: بجز خوشبوی من آب و نانخورشم گرسنگی است. «التصوف الاسلامی» نوشته زکی سارکانه.
 ۳. شعر: جامه زیرین، و دثار: جامه رو.

و درود خدا بر او، فرمود: فردی از شما نگوید: خدا یا از فتنه به تو پناه می‌برم، زیرا کسی نیست که در فتنه‌ای نباشد، لکن آن که می‌خواهد به خدا پناه برد، از آزمایش‌های گمراه کننده پناه ببرد؛ همانا خدای سبحان می‌فرماید:

خداوند که اموال و فرزندان شما فتنه شما بدهد.

۶۱۴

معنی این آیه آن است که خدا انسان‌ها را با اموال و فرزندانشان می‌آزماید، تا آن کسی که از روزی خود ناخشنود، و آن که خرسند است، شناخته شوند، گرچه خداوند به احوالاتشان از خودشان آگاهتر است، تا کرداری که استحقاق یاداش یا کیفر دارد آشکار نماید، چه آن که بعضی مردم فرزند پسر را دوست دارند و فرزند دختر را نمی‌پسندند، و بعضی دیگر فراوانی اموال را دوست دارند و از کاهش سرمایه نگرانند.

● حکمت ۹۴

شناخت نیکی‌ها و خوبیها

(اصول، ترمذی)

و درود خدا بر او، فرمود: **لا اناهم یسمیون خیراً چیست؟ فرمود:**

خوبی آن نیست که مال و فرزندان بسیار شود، بلکه خیر آن است که دانش تو فراوان، و پودناری تو بزرگ و گران مقدار باشد، و در پرستش پیروان در میان مردم سرفراز باشی، پس اگر کثیر نیکی انجام دهی شکر خدا به جا آوری، و اگر بد کردی از خدا آموزش خواهی.

در دنیا جز برای دو کس خیر نیست:

یکی گناهکاری که با توبه جبران کند، و دیگر نیکوکاری که در کارهای نیکو شتاب ورزد.

● حکمت ۹۵

تقوی و ارزش اعمال

(اصول)

و درود خدا بر او، فرمود: هیچ کاری با تقوا اندک نیست، و چگونه اندک است آنچه که پذیرفته شود؟

● حکمت ۹۶

ارزش علم و بندگی

(اصول، طبری)

و درود خدا بر او، فرمود: نزدیک ترین مردم به پیامبران، دانشمندان آنان است، به آنچه که آورده‌اند. سپس این آیه را تلاوت فرمود: **«همانا نزدیک ترین مردم به ابراهیم آنند که یرو او گردیدند، و مؤمنانی که به این پیغمبر ایمان می‌ورستند»** (سپس فرمود)

دوست محقق **علیه السلام** کسی است که خدا را اطاعت کند هر چند بیوند خویشاوندی او دور باشد، و دشمن محقق **علیه السلام** کسی است که خدا را نافرمانی کند، هر چند خویشاوند نزدیک او باشد.

● حکمت ۹۷

ارزش یقین

(اصول، ابن‌سینا)

و درود خدا بر او، فرمود: **«اصلاً مردی از حوروا»^(۱) را شنیده که نماز شب می‌خواند و قرآن تلاوت می‌کرد»**

خوابیدن همراه با یقین، برتر از نماز گزاردن یا شک و تردید است.

● حکمت ۹۸

ضرورت عمل کردن به روایات

(طبری، ابن‌سینا، ترمذی)

و درود خدا بر او، فرمود: چون روایتی را شنیدید، آن را بپذیرید عمل کنید، نه بشنوید و نقل کنید، زیرا روایان علم فراوان، و عمل کنندگان آن اندکند.

حکمت ۹۸

۱. حوروا: دهکده‌ای نزدیک کوفه که گروهی مشرف حواج آنجا را برای نیکار امام **علیه السلام** انتخاب کرده بودند و از شخص دیگری این ایده بود که در جنگ بیرون گشته شد.

سازشکار نباشند، و پیرو آرزوهای نگردد.

● حکمت ۱۱۱

عشق تحفل ناشدنی امام علی علیه السلام

(اعتقاد)

و درود خدا بر او، فرمود: (پس از بازگشت از جنگ صفین، یکی از یاران دوست داشتی امام، سهل بن خنیف از دنیا رفت.) اگر کوهی مرا دوست بدارد، در هم فرو می‌ریزد. (یعنی مصیبت‌ها به سرعت به سراغ او آمده که این سرپوشش در انتظار برهیزکاران و برگزندگان خداست؛ همانند آن در حکمت ۱۱۲ آمده است)

● حکمت ۱۱۲

مشکلات شبیعه یونان!

(اعتقاد - سیاسی)

و درود خدا بر او، فرمود: هر کس ما اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله را دوست بدارد، پس باید فقر را چونان لباس روپوش بپوشد. (یعنی آماده انواع محرومیت‌ها باشد)

این کلمات را به معانی دیگری تفسیر می‌کنند که اینجا جای ذکر آن نیست.

● حکمت ۱۱۳

ارزش‌های والای اخلاقی

(اخلاق)

و درود خدا بر او، فرمود: سرمایه‌ای از عقل سودمندتر نیست، و تنهایی ترسناک‌تر از خودبینی، و عقلی چون دوراندیشی، و بزرگواری چون تقوی، و همنشینی چون اخلاق خوش، و میراثی چون ادب، و رهبری چون توفیق الهی، و تجارتی چون عمل صالح، و سودی چون یاداش الهی، و یارسانی چون برهیز از شیئات، و زهدی چون بی‌اعتنایی به دنیای حرام، و دانشی چون اندیشیدن، و عبادتی چون انجام واجبات، و ایمالی چون حیا و صبر، و خوبشاوندی چون فروتنی، و شرافتی چون دانش، و عزتی چون بردباری، و پشتیبانی مطمئن‌تر از مشورت کردن نیست.

● حکمت ۱۱۴

جایگاه خوشبینی و بدبینی در جامعه

(اخلاق - اجتماعی)

و درود خدا بر او، فرمود: هرگاه نیکوکاری بر روزگار و مردم آن غالب آید، اگر کسی به دیگری گمان بدید، در حالی که از او عمل زشتی آشکار نشده است، اگر بدی بر زمانه و مردم آن غالب شود، و کسی به دیگری خوش گمان باشد ^(۱)، خود را قریب داد.

● حکمت ۱۱۵

توجه به پایان پذیری دنیا

(اعتقاد)

و درود خدا بر او، فرمود: (شخصی از امام پرسید حال شما چگونه است؟ فرمود:) چگونه خواهد بود حال کسی که در بقای خود ناپایدار، و در سلامتی بیمار است، و در آنجا که آسایش دارد مرگ او فرا می‌رسد!

● حکمت ۱۱۶

انسان و انواع آزمایش‌ها

(اعتقاد - اجتماعی)

و درود خدا بر او، فرمود: چه بسا کسی که با نعمت‌هایی که به او رسیده، به دام افتد، و یا پرده پوشی بر گناه قریب خورده، و یا ستایش شدن، آزمایش گردد، و خدا هیچ کس را همانند مهلت دادن، نیازموند.

● حکمت ۱۱۷

برهیز از افراط و تفریط در دوستی با امام علیه السلام

(اعتقاد - اخلاقی)

و درود خدا بر او، فرمود: دو تن به خاطر من به هلاکت رسیدند: دوست افراط کننده، و دشمن دشنام دهنده.

حکمت ۴۳

نگوهای انسانی (فصل اخلاقی یکی از بزرگان)

در باد یکی از بزرگان، خطاب بر اوست فرمود: خدا خطاب بر اوست (۱) را رحمت کند، با رغبت مسلمان شده، و از روی فرمانبرداری هجرت کرد، و با قناعت زندگی گذرانند، و از خدا راضی بود، و مجاهد زندگی کرد.

حکمت ۴۴

ارزش اخوت گرایی

درود خدا بر او، فرمود: خوشا به حال کسی که به یاد معاد باشد، برای حسابرسی قیامت کار کند، با قناعت زندگی کند، و از خدا راضی باشد.

حکمت ۴۵

راه شناخت مؤمن و منافق

درود خدا بر او، فرمود: اگر با شمشیرم بر بیتی مؤمن بزنم که دشمن من شود، یا من دشمنی نخواهد کرد، و اگر تمام دنیا را به منافق ببخشم تا مرا دوست بدارد، دوست من نخواهد شد، و این بنان جهت است که قضای الهی جاری شد، و بر زبان پیامبر اُمّی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گذشت که فرمود:

«ای علی! مؤمن تو را دشمن نگیرد، و منافق تو را دوست نخواهد داشت.»

حکمت ۴۶

ارزش پشیمانی و زشتی غرورزدگی

درود خدا بر او، فرمود: گناهی که تو را پشیمان کند بهتر از کار تکی است که تو را به خودپسندی و غرور،

حکمت ۴۷

شناخت ارزشها

درود خدا بر او، فرمود: ارزش مرد به اندازه هفت اوست، و راستگویی او به میزان جوانمردی اش، و شجاعت او به قدر تنگی است که احساس می کند، و پاکدامنی او به اندازه غیرت اوست.

حکمت ۴۸

رازداری و پیروزی

درود خدا بر او، فرمود: پیروزی در خوراندیشی، و دوراندیشی در به کارگیری صحیح اندیشه، و اندیشه صحیح به رازداری است.

حکمت ۴۹

شناخت بزرگواری و نیست فطرت

درود خدا بر او، فرمود: از بورش بزرگواری به هنگام گرسنگی، و از تهاجم انسان نیست به هنگام سیری، بهتر است.

حکمت ۵۰

راه جذب دلها

درود خدا بر او، فرمود: دل های مردم گریزان است، به کسی روی آورند که خوشرویی کند.

حکمت ۵۱

قدرت و عیب پوشی

درود خدا بر او، فرمود: عیب تو تا آن گاه که روزگار با تو هماهنگ باشد، پنهان است.

حکمت ۵۲

روش برخورد با شکست خوردگان

درود خدا بر او، فرمود: سزاوارترین مردم به عفو کردن، توانا تریشان به هنگام کفر دادن است.

حکمت ۵۳

شناخت جایگاه سخاوت و ایثارگری

درود خدا بر او، فرمود: سخاوت و ایثارگری

حکمت ها

۱. خطاب بر اوست، از مسلمانان صدر اسلام است که در مکه آسب فراوان به ناسخا که مشرکین پشت او را داغ کرده اند، جنگ حقن در کتاب امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام بود و در سال ۳۷ هجری در مکه در گذشت.

و بر اخوت و چهار رنج و رحمت می‌گردید، و چه زیباوار است رنجی که عطا شد در پس آن باشد، و چه سودمند است آسایشی که با آن، اعلان از آتش جهنم باشد.

حکمت ۳۸

ارزشها و ادب معاشرت با مردم

فرمود امام علی (ع): فرمود

اصول معاشرت

پسر ما چهار چیز از من یادگیرید: سرور داد، و چهار چیز به خاطر بسپارید: انصاف، که تا به آنها عمل می‌کنی زبان نسیبی!

الف - سرورها

۱- همانا ارزشمندترین بی‌نیازی عقل است. ۲- و بزرگ‌ترین علم بی‌خودی است. ۳- و نوسان‌کننده نهایی خودپسندی است. ۴- و گرامی‌ترین ارزش خنودگی، اخلاق نیکوست.

ب - هشدارها

۱- پسر ما! از دوستی با احمق بپرهیز، چرا که من خواهد به تو نقص رساند اما دچار زیان نمی‌کند.

۲- از دوستی با بخیل بپرهیز، زیرا آنچه را که سخت به آن نیاز داری از تو دریغ می‌دارد.

۳- و از دوستی با بدکار بپرهیز، که با اندک نهای تو را می‌فروشد.

۴- و از دوستی با دروغگو بپرهیز، که او به سراپ مانند دور را به تو نزدیک و نزدیک را دور می‌نماید.

حکمت ۳۹

جایگاه واجبات و مستحبات

اصول معاشرت

در مورد خدا بر او، فرمود: عمل مستحب (۱) انسان را به خدا نزدیک نمی‌گرداند، اگر به واجب زبان رساند.

حکمت ۴۰

راه شناخت عاقل و احمق

اصول معاشرت

در مورد خدا بر او، فرمود: زبان عاقل در پشت قلب است، و قلب احمق در پشت زبان قرار دارد. (۲)

این از سخنان ارزشمند و شگفتی آور است، که عاقل زبانش را بدون متفوت و فکر و معشر بر زبان می‌نهد تا عمق هر چه در زبانش آید می‌گوید بدون فکر و دقت، پس زبان عاقل از قلب او و قلب احمق از زبان او فرامل می‌گردد.

(حکمت ۴۰ بگونه دیگری نیز نقل شده)

حکمت ۴۱

راه شناخت عاقل و احمق

اصول معاشرت

در مورد خدا بر او، فرمود: قلب احمق در جهان او، و زبان عاقل در قلب او قرار دارد.

حکمت ۴۲

بیماری و پیک شمن گناهان

اصول معاشرت

در یکی از بارش که بیمار بود فرمود: خدا آنچه را که از آن شکایت داری (بیماری) موجب گناشت گناهات قرار داد، در بیماری پاداشی نیست اما گناهان را از بین می‌برد، و آنها را چونان برگه پاییزی می‌برد، و همانا پاداش در گفتار به زبان، و کردار با دستها و قدمهاست، و خدای سبحان به خاطر نیت راست، و درون پاک، هر کس از بندگانش را که بخواهد وارد بهشت خواهد کرد.

○ **ملاحظه:** راست گفت امام علی (ع) و درود خدا بر او باد، که بسیار پاداشی دارد، بیماری از جوهراتی است که استحقاق توفیق دارد، و توفیق در برابر رفتار خداوند بزرگ است، نسبت به بند خود، در تمام احوال، رنگ و بیمار و عیال و همایند آنها، اجر و پاداشی در برابر کاری است که بنده انجام می‌دهد، پس من این دو تفاوت است که امام علی (ع) آن را با علم ناقص و رای رسای خود بیان فرمود.

حکمتها

۲. بقره نهدی از آن آیه و شکر گذار

۱. ناله یعنی مستحب، و فرجه یعنی واجب.

- حکمت ۶۸ **به آورد عفت و شکرگزاری**
و درود خدا بر او، فرمود: عفت و زینت فقره و شکرگزاری زینت بی‌نیازی است. (اعمال، استقامت)
- حکمت ۶۹ **حفظ روح امیدواری**
و درود خدا بر او، فرمود: اگر به آنچه که می‌خواستی نرسیدی، از آنچه هستی نگران مباش. (اعمال)
- حکمت ۷۰ **روانشناسی جاهل**
و درود خدا بر او، فرمود: نادان را یا تندرو یا کندرو می‌بینی. (اعمال، علم)
- حکمت ۷۱ **نشانه کمال عقل**
و درود خدا بر او، فرمود: چون عقل کامل گردد، سخن اندک شود. (اعمال)
- حکمت ۷۲ **رابطه دنیا و انسان**
و درود خدا بر او، فرمود: دنیا یمن‌ها را فرسوده و آرزوها را تازه می‌کند، مرگ را نزدیک و خواسته‌ها را دور و دُراز می‌سازد، کسی که به آن دست یافت خسته می‌شود، ولی آن که به دنیا نرسید رنج می‌برد. (اعمال، علم)
- حکمت ۷۳ **ضرورت خوب‌نمایی و هم‌پیمان و مدبران**
و درود خدا بر او، فرمود: کسی که خود را رهبر مردم قرار داد، باید پیش از آن که به تعلیم دیگران بپردازد، خود را بسازد، و پیش از آن که به گفتار تربیت کند، یا کردار تعلیم دهد، زیرا آن کس که خود را تعلیم دهد، اولاد کند سزاوارتر به تعظیم است، از آن که دیگری را تعلیم دهد، اولاد بیاموزد. (اعمال، تربیت، مدیریت)
- حکمت ۷۴ **ضرورت یاد مرگ**
و درود خدا بر او، فرمود: انسان با نفسی که می‌کشد، قدمی به سوی مرگ می‌رود. (اعمال)
- حکمت ۷۵ **توجه به فناپذیری دنیا**
و درود خدا بر او، فرمود: هر چیز که شمردنی است پایان می‌پذیرد، و هر چه را که انتظار می‌گشایی، خواهد رسید. (اعمال)
- حکمت ۷۶ **روشن‌تحلیل رویه‌ها (روش‌های)**
و درود خدا بر او، فرمود: حوادث اگر همانند یکدیگر بودند، آخرین را با آغازین مقایسه و ارزیابی می‌کنند. (اعمال، علم)
- حکمت ۷۷ **دنیاشناسی (امام و ترک دنیا حرام)**
و درود خدا بر او، فرمود: (ضرائین غمراً^(۱)) شباهتی از بازار امام به شام رفت بر معاویه وارد شد، معاویه از او خواست از حلال امام بگویند، گفت: علی رضی الله عنه را در حالی دیدم که شب، پرده‌های خود را افکنده بود، و او در حراب ایستاده، معاصی را به دست گرفته، چون مار گزیده به خود می‌چسبید، و محزون می‌گریست و می‌گفت: ای دنیا! ای دنیا! ای حرام! از من دور شو، آیا برای من خودنمایی می‌کنی؟ یا شقیقت من شده‌ای تا روزی در دل من جای گیری؟ هرگز مبادا غیر مرا بفریب که مرا در تو هیچ نیازی نیست، تو را سه طلاقه کرده‌ام، تا بازگشتی نباشد، دوران زندگی تو کوتاه، ارزش تو اندک، و آرزوی تو پست است. آه از توشه اندک، و درازی راه، و دوری منزل، و عظمت روز قیامت! (امام)
- حکمت ۷۸ **شغل‌های جانبگاه چیر و اختیار**

حکمت‌ها

۱. شباهتی که تکوین از چهار شغل بدست
 ۲. به نقلی قاموس الرجال ج ۵ ص ۱۴۹ - و در مروج الذهب ضرار بن عمرو و در شرح ابن ابی الحدید ضرار بن عمرو القاسمی ثبت شد.

بر به معروف، نهی از منکر، راستگویی در هر حال، و دشمنی با فاسقان. پس هر کس به معروف امر کرد، پشتوانه نیرومند مؤمنان است، و آن کس که از زشتی‌ها نهی کرد، بی‌سناقان را به خاک مالد، و آن کس که در میدان نبرد صادقانه، پایداری کند، حقی را که بر گردن او بوده، ادا کرده است، و کسی که با فاسقان دشمنی کند، و برای خنای خشم گیرد، خدا هم برای او خشم آورد، و روز قیامت او را خشنود سازد. **۲۱** شناخت اقسام کفر و تردید، و کفر بر چهار ستون پایدار است: کجکامی دروغین، **۱۱** ستیزه جویی و جدل، انحراف از حق، و دشمنی کردن. پس آن کس که دنبال توهیم و کجکامی دروغین رفت، به حق نرسید **۱۲** و آن کس که به ستیزه جویی و نزاع پرداخت، از دین حق نابینا شد، و آن کس که از راه حق منحرف گردید، نیکویی را از دست، و زشتی را نیکویی پنداشت و سر مست گمراهی‌ها گشت، و آن کس که دشمنی ورزید، بی‌مودن راه حق بر او دشوار و کارش سخت، و نجات او از مشکلات دشوار است. و شک چهار بخش دارد: جدال در گفتار، ترسیدن، دودل بودن، و تسلیم حوادث روزگار شدن. پس آن کس که جدال و نزاع را عادت خود قرار داد، از تاریکی شبهات بیرون نخواهد آمد، و آن کس که از هر چیزی ترسید، همواره در حال عقب نشینی است، و آن کس که در تردید و دو دلی باشد، زیر پای شیطان گنبد خواهد شد، و آن کس که تسلیم حوادث گردد و به تباهی دنیا و آخرت گردن نهد، و هر دو جهان را از کف خواهد داد. (معن امام طولانی است: چو در این اصل، حکمت‌های گوناگون را جمع آوری می‌کنیم، آرزوی نهی‌ها سخن خود را می‌گردم)

حکمت ۲۲ **ارزش و الایی انجام دهنده کارهای خیر**
 و درود خدا بر او، فرمود: نیکوکار، از کار نیک، بهتر و بدکار، از کار بد بدتر است.

حکمت ۲۳ **اعتدال در بخشش و حسابرسی**
 و درود خدا بر او، فرمود: بخشنده باش اما زیاده روی نکن، در زندگی حسابگر باش اما سخت گیر نباش.

حکمت ۲۴ **وادی نیازی**
 و درود خدا بر او، فرمود: بهترین بی نیازی، ترک آرزوهاست.

حکمت ۲۵ **ضرورت موقعیت شناسی**
 و درود خدا بر او، فرمود: کسی در انجام کاری که مردم خوش ندارند، شتاب کند، در باره او چیزی خواهند گفت که از آن اطعایی ندارند.

حکمت ۲۶ **آرزوهای طولانی و بیهکاری**
 و درود خدا بر او، فرمود: کسی که آرزوهایش طولانی است، کردارش نیز ناپسند است.

حکمت ۲۷ **ضرورت ترک آداب جاهلی**
 و درود خدا بر او، فرمود: (در سر راه عقلمندان شهر آبر **۱۳**) تا امام را دنبال نهاده شده، و پشایش آن حضرت می‌دهند، فرمود چرا چنین می‌کنید؟ گفتند: عادت است که پادشاهان خود را احترام می‌کردیم، فرمود: به خدا سوگند که امیران شما از این کار سودی نبرند، و شما در دنیا با آن خود را به زحمت می‌افکنید.

حکمت‌ها

۱. عشق و محبت در میان بی آب و علف، پیشروی کردن و سرگودار شدن و به خلافت رسیدن است. کسی که با توهم پیش رود، در چهار همین منزلت خواهد بود.
 ۲. فلسفه منکر: ایده آلیسم Idealism (خیال پرستی، ذهن گرایی) در برابر رئالیسم Realism (واقع گرایی)
 ۳. شهر آبر یکی از شهرهای شام، در سمت جنوبی بغداد قرار داشت که در سال ۷۰۰ هجری به دست سلیمان آغاز

و درود خدا بر او، فرمود: کسی که کردارش او را به جایی نرساند، افتخارات خاندانش او را به جایی نخواهد رسانید.
حکمت ۲۴

و درود خدا بر او، فرمود: از کفاره گناهان بزرگ، به فریاد مردم رسیدن، بزرگترین مصیبت دیدگان است.
حکمت ۲۵

و درود خدا بر او، فرمود: ای فرزند آدم! زمانی که خدا را می بینی که انواع نعمتها را به تو می رساند، تو در حالی که مصیبت کاری، بتو می رسد.
حکمت ۲۶

و درود خدا بر او، فرمود: کسی چیزی را در دل پنهان نکند جز آن که در لغزش های زمین و رنگ و خستارش آشکار خواهد گشت. (۱)
حکمت ۲۷

و درود خدا بر او، فرمود: یا درد خود بساز، چندان گد یا تو سازگار است.
حکمت ۲۸

و درود خدا بر او، فرمود: برترین زهد، پنهان داشتن زهد است!
حکمت ۲۹

و درود خدا بر او، فرمود: هنگامی که تو زندگی را پشت بسوی گذاری و برگ به تو روی می آورد پس انتظار یا برگ چه زود خواهد بود.
حکمت ۳۰

و درود خدا بر او، فرمود: هر چیز از غفلت زندگی
حکمت ۳۱

و درود خدا بر او، فرمود: هشدار! هشدار! به خدا سوگند، چنان زود پوشی کرده که پنداری تو را بخشیده است!

و درود خدا بر او، فرمود: (از ایمان پرسیند جواب داد)

۱- شناخت پایه های ایمان: ایمان بر چهار پایه استوار است: صبر، یقین، عدل و جهاد. صبر نیز بر چهار پایه قرار دارد: شوق، هراس، زهد و انتظار. آن کس که اشتیاق بهشت دارد، شهوت هاش کشتی گیرد و آن کس که از آتش جهنم می ترسد، از حرام دوری میگزیند و آن کس که در دنیا زهد میبرد مصیبت ها را ساده پندارد، و آن کس که برگ را انتظار می کشد در نیکی ها شتاب می کند. یقین نیز بر چهار پایه استوار است: بیعتن زیرکانه، دریافت حکیمانه و اذیت ها، پند گرفتن از حوادث روزگار، و بیعتن راه درست پیشینان. پس آن کس که هوشمندانه به واقعیت ها نگریست، حکمت را آشکارا بیند و آن که حکمت را آشکارا دید، عبرت آموزی را شناسد، و آن که عبرت آموزی شناخت گویا چنان است که تا گذشتگان می زیسته است. و عدل نیز بر چهار پایه برقرار است: فکری ژرف اندیش، دانش عمیق و به حقیقت رسیده، نیکو داوری کردن و استوار بودن در شکلیایی. پس کسی که درست اندیشید به از فای دانش رسیده و آن کس که به حقیقت دانش رسیده، از چشمه زلال شریعت نوشید و کسی که شکلیا شد در گذارش زیاده روی نکردد با نیکبختی در میان مردم زندگی خواهد کرد و جهاد نیز بر چهار پایه استوار است.

حکمتها

۱- اشاره به علم: پس کوفیسیکس Psychophysic (ارتباط بین روان) و سایکوسوماتیکس psychosomatic (ارتباط بین روان و جسم) یعنی روان و روح و Seami به معنی پلن گرفته شده است، یعنی اشتراک روح و بدن و اشاره به علم: بر علوم است
 Psycho یعنی روان و روح و Seami به معنی پلن گرفته شده است، یعنی اشتراک روح و بدن و اشاره به علم: بر علوم است
 Behaviorism (رفتار شناسی)

- حکمت ۱**
 درود خدا بر او، فرمود: در فتنه‌ها، چنان شتر دوساله باش، نه پستی دارد که سوارش دهند، و نه پستی تا او را بنوشند.
- حکمت ۲**
 درود خدا بر او، فرمود: آن که جان را با طمع ورزی ببوشاند خود را پست کرده، و آن که در سختی‌های خود را آشکار سازد خود را خوار کرده، و آن که زبان را بر خود حاکم کند خود را بی‌ارزش کرده است.
- حکمت ۳**
 درود خدا بر او، فرمود: بخیل تنگ و نرس نقصان است، و نهدستی مرد زیرک را در برهان کند می‌سازد، و انسان نهدست در شهر خویش نیز بیگانه است.
- حکمت ۴**
 درود خدا بر او، فرمود: ناتوانی، اُفت و شکست‌ناپذیری، شجاعت و زهد ثروت و پرهیزکاری مسیر دگرگانه است و چه همشهرین خوبی است راضی بودن و خرسندی.
- حکمت ۵**
 درود خدا بر او، فرمود: دانش، میراثی گرانبها و آداب، زبورها، همیشه تازه بماند، همیشه آینه‌های شفاف است.
- حکمت ۶**
 درود خدا بر او، فرمود: سینه خردمند صندوق راز است، و خوشرویی وسیله دوست‌یابی، و شکست‌ناپذیری گریز است پوشاننده عیب‌هاست، و با فرود پرستی کردن وسیله پوشاندن عیب‌هاست، و انسان از خود راضی، دشمنان او فریادند.
- حکمت ۷**
 درود خدا بر او، فرمود: صدقه دادن دارویی تمرینش است، و کردار بستگان در دنیا، فردا در پیش روی آنان جلوه‌گر است.
- حکمت ۸**
 درود خدا بر او، فرمود: از ویژگی‌های انسان در شکستی ماندن، کند با پاره‌ای بی، می‌نگردد و با، گوشتی سخن می‌گوید، و با، استخوان، می‌شنود، و از شکستی، نفس می‌کشد! (۱)
- حکمت ۹**
 درود خدا بر او، فرمود: چون دنیا به کسی روی آورد، نیکی‌های دیگران را به او عاریت دهد، و چون از او روی برگرداند خوبی‌های او را نیز ببرد.
- حکمت ۱۰**
 درود خدا بر او، فرمود: با مردم آنگونه معاشرت کنید، که اگر خردید بر شما اشک ریزند، و اگر زنده ماندید، با اشتیاق سوی شما آیند.
- حکمت ۱۱**
 درود خدا بر او، فرمود: اگر بر دشمنان دست یافتی، بخشیدن او را شکرانه پیروزی قرار ده.

۱- اشاره به: ابومایم Huzaimah انسان تناسی در تمام ابعاد که از خطر بی‌وفایی، بی‌وفایی و بی‌وفایی انسان را موزه از بیانی و در می‌دهد.

حکمت‌ها

حکمت ۱۲

در روز خدا بر او فرمود: تا توانی اولین مردم کسی است که در دوستی با من ناتوان است و از او ناتوان تر آن که دوست خود را از دست بدهد.

حکمت ۱۳

در روز خدا بر او فرمود: چون نشانه‌های نعمت پروردگار آشکار شد نسبتاً سیاسی نعمت‌ها را از خود دور شمارید.

حکمت ۱۴

در روز خدا بر او فرمود: کسی را که نزدیکی‌هاش و گذارت بی‌گانه او را پذیرا می‌گردد.

حکمت ۱۵

در روز خدا بر او فرمود: هر فریب‌خورده‌ای را نمی‌شود سوزش کرد.

حکمت ۱۶

در روز خدا بر او فرمود: کارها چنان در سینه‌ها تقبیر است که چاره‌اندیشی به مرگ می‌انجامد.

حکمت ۱۷

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۱۸

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۱۹

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۲۰

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۲۱

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۲۲

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

حکمت ۲۳

در روز خدا بر او فرمود: از امام بپرسید که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: موهبا را رنگ کردن موهبا ضرورت رنگ کردن موهبا

۱ به هنگام حرکت امام علیه السلام جهت سرکوب شورشیان بغداد، سعد وقاص و محمد بن مسلمه و اسامه بن زید و عبدالله بن عمر آماده حرکت شدند. امام از آنها پرسید چرا آماده جهاد نمی‌شوید؟ گفتند از اینکه ستمانی را بکشیم تا رضای امام فرمود: بی‌بیعت من وفا دارید؟ گفتند آری. امام فرمود: به خانه‌های من بروید. آن‌گاه حکمت ۱۵ را از مردم فرمود.
۲ ضد مکتب و نوازیم Voluntarism (مکتب اصالت اراده و اختیار) که هرگونه جبر را می‌کند زیرا در اسلام انسان با کمک خدا عمل می‌کند.
۳ حارت این حوطه هم مخالف جنگ جمل بود و به امام گفت منم که سینه‌ها را سینه سعد وقاص و عبدالله بن مسعود شکستیم.
۴ این کلمات را امام علیه السلام در روز شورا مطرح فرموده که مردم دانستند با خدا بی‌بیعت می‌کردند.

حکمت‌ها

و درود خدا بر او، فرمود: سخاوت آن است که تو آغاز کنی، زیرا آنچه با درخواست داده می‌شود یا از روی شرم و یا از بیم شنیدن سخن ناپسند است.

● حکمت ۵۴

ارزش‌های اخلاقی

و درود خدا بر او، فرمود: هیچ ثروتی چون عقل، و هیچ فقری چون نادانی نیست. هیچ آرزوی چون ادب (۱۱).

● حکمت ۵۵

انقسام بردباری

و درود خدا بر او، فرمود: شکیبایی دوگونه است: شکیبایی بر آنچه خوش نمی‌داری، و شکیبایی در آنچه دوست می‌داری.

● حکمت ۵۶

تهیدستی و تنهایی

و درود خدا بر او، فرمود: ثروتمندی در غریبت، چون در وطن بودن، و تهیدستی در وطن، غربت است.

● حکمت ۵۷

ارزش قناعت و خودکفایی

و درود خدا بر او، فرمود: قناعت، ثروتی است پایان ناپذیر. این سخن از رسول خدا ﷺ نیز نقل شده است.

● حکمت ۵۸

توانگری و شهوت‌ها

و درود خدا بر او، فرمود: ثروت، ریشه شهوت‌هاست.

● حکمت ۵۹

ارزش تذکر دادن اشتباهات

و درود خدا بر او، فرمود: آن که تو را هشدار داد، چون کسی است که مزده داد.

● حکمت ۶۰

ضرورت گفتار زین

و درود خدا بر او، فرمود: زبان تربیت نشده، درنده‌ای است که اگر ره‌ایش کنی می‌گردد.

● حکمت ۶۱

شیرینی آزار زن

و درود خدا بر او، فرمود: نیش زن شیرین است.

● حکمت ۶۲

روش پاسخ دادن به ستایش‌ها و نیکی‌ها

و درود خدا بر او، فرمود: چون تو را ستودند، بهتر از آنان ستایش کن، و چون به تو احسان کردند، بیشتر از آن ببخش، به هر حال یاداش بیشتر از آن آغاز کننده است.

● حکمت ۶۳

ارزش شفاعت

و درود خدا بر او، فرمود: شفاعت کننده چنان بال و پر درخواست کننده است.

● حکمت ۶۴

غفلت دنیا پرستان

و درود خدا بر او، فرمود: اهل دنیا سوارانی در خواب ماننداند که آنان را می‌زنند.

● حکمت ۶۵

ترک دوستان و تنهایی

و درود خدا بر او، فرمود: از دست دادن دوستان غربت است.

● حکمت ۶۶

روش خواستن

و درود خدا بر او، فرمود: از دست دادن حاجت بهتر از درخواست کردن از نااهل است.

● حکمت ۶۷

ارزش ایثار اقتصادی

و درود خدا بر او، فرمود: از بخشش آنگاه شرم مدار که محروم کردن، از آن کمتر است.

حکمت‌ها

- حکمت ۸۴** • مردم پس از جنگها
 و درود خدا بر او، فرمود: باقیماندگان شمشیر و جنگ، شمارشان با دوام نره و فرزندانشان بیشتر است.
(علمی، اجتماعی)
- حکمت ۸۵** • یوهیب از ادعاهای علمی
 و درود خدا بر او، فرمود: کسی که از گفتن و نام روی گردان است، به هلاکت و نابودی میرسد.
(علمی، اجتماعی)
- حکمت ۸۶** • بی‌تجربگی پیران از قدرتمندی جوانان
 و درود خدا بر او، فرمود: اندیشه پیر در نزد من از تلاش جوان خوشایندتر است.
 (زنان شده که تجربه پیران از آمادگی روزی جوانان برتر است)
- حکمت ۸۷** • ارزش استغفار (طلب بخشش از خدا)
 و درود خدا بر او، فرمود: در شکفتن از کسی که می‌تواند استغفار کند و ناامید است.
(اجتماعی، معنوی)
- حکمت ۸۸** • دو عامل ابعثی مسلمین
 و درود خدا بر او، فرمود: (امام باقر علیه السلام) از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام نقل فرمود:
 دو چیز در زمین مایه امان از آفت خدا بود یکی از آن دو برداشته شد، پس دیگری را درآید و بدان
 جنگ زبید، اما امانی که برداشته شد رسول خدا صلی الله علیه و آله بود، و امان باقیمانده، استغفار کردن است. که
 خدای بزرگ به رسول خدا فرمود:
 خدا آمان را عذاب نمی‌کند در حالی که تو در میان آنی، و عذابشان نمی‌کند تا آن هنگام که استغفار می‌کنند.
 (این روش استخراج بیکو ترین لطایف معنی، و تراست سخن از آیات قرآن است)
- حکمت ۸۹** • راه اصلاح دنیا و آخرت
 و درود خدا بر او، فرمود: کسی که میان خود و خدا اصلاح کند، خداوند میان او و مردم را اصلاح خواهد کرد،
 و کسی که امور آخرت را اصلاح کند، خدا امور دنیای او را اصلاح خواهد کرد، و کسی که از خزون جان
 واعظی دارد، خدا را بر او حافظی است.
- حکمت ۹۰** • شناخت عالم آگاه
 و درود خدا بر او، فرمود: فقیه کامل کسی است که مردم را از آموزش خدا مأیوس، و از جهربانی او نومید
 نکند، و از عذاب ناگهانی خدا ایمن نسازد.
(علمی، اجتماعی)
- حکمت ۹۱** • راه درمان روان (رونگاری، روانشناسی بالینی)
 و درود خدا بر او، فرمود: همانا این دل‌ها همانند بدن‌ها افسرده می‌شوند پس برای شادابی دل‌ها، سخنان
 زیبایی حکمت‌آمیز را بجویید. (۱۱)
- حکمت ۹۲** • والاترین دانش
 و درود خدا بر او، فرمود: بی‌ارزش‌ترین دانش، دانشی است که بر سر زبان است، و برترین علم، علمی است
 که در اعضا و جوارح آشکار است.
(علمی، اجتماعی)
- حکمت ۹۳** • فلسفه

حکمت ۹۴

۱- اشاره به علم: بی‌کتابی psychiatry (شناخت امراض روانی)

و در جواب مردی شامی فرمود: (مرد شامی پرسید آیا وقتی ماه به شام، به لغا و قدر الهی است؟ امام باگفتار طریقی پاسخ او را داد که بر من از آن را برگزیدیم)

وای بر تو! شاید قضاء لازم، و قدر ختمی را گمان کرده‌ای؟ اگر چنین بود، یادش و کبیر، بشارت و تهدید الهی، بیهوده بود! خداوند سبحان! بتدگان خود را فرمان داد در حالی که اختیار دارند، و نهی فرمود تا بترسند، احکام آسانی را واجب کرد، و چیز دشواری را تکلیف فرمود، و یادش اعمال الذکر را فراوان قرار داد، با نافرمانی بتدگان مغلوب نخواهد شد، و با اکراد و اجبار اطاعت نمی‌شود، و بیامیزان را به شوخی نفرستاد، و قزو فرستادن کُتب آسمانی برای بتدگان بیهوده نبود. ^{۱۱۱} و استعان و زمین و آنچه را در میانشان است بی‌هدف نیافرید.

این بندهار گشتی است که کافر شدند و وای از آنکی که بر کفران است.

● حکمت ۷۹

ارزش حکمت و بی‌نیافتنی منافق

(اعلی: معوی)

و درود خدا بر او، فرمود: حکمت را هر کجا که باشد، فراگیر، گاهی حکمت تر سینه منافق است و بی‌تابی کند تا بیرون آمده و با همدمش در سینه مؤمن آرام گیرد.

● حکمت ۸۰

مؤمن و ارزش حکمت

(اعلی: معوی)

و درود خدا بر او، فرمود: حکمت گمشده مؤمن است، حکمت را فراگیر هر چند از منافقان باشد.

● حکمت ۸۱

میزان ارزش انسان‌ها (ارزش تخصص و تجربه)

(اعلی: معوی)

و درود خدا بر او، فرمود: ارزش هر کس به مقدار دانایی و تخصص اوست.

(این از کلماتی است که لغتی برای آن تصور نمی‌شود، هیچ حکمتی هم سنگ آن نبوده و هیچ لغتی، ولایی آن ندارد) ^(۱۲)

● حکمت ۸۲

ارزش‌های ولای انسانی

(اعلی: معوی)

و درود خدا بر او، فرمود: شما را به پنج چیز سفارش می‌کنم که اگر برای آنها شتران را بر شتاب برانید و رنج سفر را تحمل کنید سزاوار است؛ کسی از شما جز به پروردگار خود امیدوار نباشد، و جز از گناه خود نترسد، و اگر از یکی سؤال کردند و نمی‌داند، شرم نکند و بگوید نمی‌دانم، و کسی در آموختن آنچه نمی‌داند شرم نکند، و بر شما باد به شکیبایی، که شکیبایی، ایمان را چون سر است بر بدن و ایمان بدون شکیبایی چونان بدن بی‌سر، ارزشی ندارد.

● حکمت ۸۳

روش برخورد با چالپوشان

(اعلی: معوی)

و درود خدا بر او، فرمود: (به شخصی که در منایش امام افراط کرد، و آنچه در دل داشت گفت) من کمتر از آنم که بر زبان آوردی، و پرتو از آنم که در دل داری.

۱. شد تکب و لو تارسم Voluntarism (تکب اصالت اراده و اختیار) که هرگونه جبری را نمی‌ماند، زیرا در اسلام انسان با کمک خدا عمل می‌کند.
 ۲. حافظ: یکی از دانشمندان اهل سنت می‌گوید: اگر بدانیم جز همین راه نبود، آشنایان ما را می‌توانستند و بی‌نیاز کننده بود.
 البیان و التبین ج ۱ ص ۸۳